

השכר הוא פי ארבע מדין חי כמו בהוצאת שבת. אלא שמשמעות הפוסקים אין מורה כן, שסתמו שתי רביעיות יין ומשמע במזוג הראוי לשתיה. ויתכן שלפי מה שדחו בגמרא, שוב יש לומר שאף במזוג די בשתי כוסות שאדם שותה שחרית וערבית, דהיינו שתי רביעיות מזוג (ע' שפת אמת, רש"ש, חו"ב). מה שמוכח בסמ"ג (עשין דרבנן א) ובעבודת הקדש להרשב"א (בית נתיבות ד) 'יין חי שיעורו שתי רביעיות' – אין כוונתם להוציא את המזוג אלא להוציא מבושל, כמבואר בדבריהם. אולם יש סיוע לשיעור שתי רביעיות בלא מזיגה מדברי רבנו שמואל המובא באו"ז (קלא) שנקט שיעור יין חצי קב. וכנראה נקט ש'חצי לוג' שאמרו היינו בחי, ובמזיגה יעמוד על חצי קב. ולפי סברא זו מבואר שכן היה דרך שתייתם בסעודה אחת, ארבע כוסות. ובוה יש מפרשים תקנת ארבע כוסות בליל פסח – שכן דרך סעודה חשובה.

'בשר חי כדי לאכול הימנו'. הכוונה לבשר מליח אבל חי ממש אין אוכלים אותו רובא דעלמא, ובטלה דעת הבבליים האוכלים אותו, וכמו שאמרו לעיל לענין חזיו. וצ"ע (עפ"י רשב"א בחדושי ובעבוה"ק, ריטב"א. וע"ש שיש מפרשים 'חי' – גא, צלי ולא צלי, והיינו 'טבהקי'). ויש שנראה מדבריהם שפירשו 'חי' ולא מליח, והביאו מכאן שבשר חי נאכל על ידי הדחק (עפ"י יחסי תנאים ואמוראים ערך 'אביהה'; שו"ת רשב"ץ ח"א קלו. ובספר תפארת צבי בשו"ת יו"ד ד כתב להשיג על דברי הרשב"ץ מכמה צדדים. וע"ע בירושלמי שלמדו מהבבליים שאוכלים אותו חי לענין עירוב. וע' ריעב"ץ. וע' חדושים ובאורים שנשאר בזה ב'צ"ע לדינא' [ובבאה"ל שפירו, הביא דברי הרשב"א והריטב"א]. עוד בענין ראיות בשר חי לאכילה – ע' במובא ביוסף דעת מנחות צט).

דף ל

'התם דאיכא פתחים קטנים טובא ואיכא חד דהוי ארבעה, דודאי כי קא מרוח בההוא קא מרוח' – אך דוקא כשרחב ארבעה ויש לו שם 'פתח', אבל אין בו שיעור פתח, אעפ"י שהוא גדול יותר מהאחרים [וגם חשב להוציא המת דרכו] כולם טמאים, שמחוסר מעשה של פתיחת פתח (ע' שפת אמת).

'אמר רב נחמן בר יצחק: סיני אמר שתיים'. גם במועד קטן (יב). נקט רב נחמן בר יצחק לשון זו. ומשמע שהיה רגיל לקרוא לרב יוסף 'סיני' משום חשיבות (עפ"י חדושים ובאורים. ע"ש שצדד טעם למה נקט לשון זו כאן דוקא).

'מלח ומים הוא דלא איקרי מזון, הא כל מילי איקרי מזון'. מטעם זה יש פוסקים שמי שברך 'בורא מיני מזונות' על מיני אכלים מלבד מים ומלח – אינו חוזר ומברך ברכתם הראויה להם, יצא בדיעבד מפני שגם הם בכלל 'מזונות' (עפ"י נשמת אדם נח, ג).

וכן מוכח במשנ"ב (רח ובשעה"צ אות לא ובאה"ל שם ובסי' קסז, י ד"ה במקום. ואולם מדברי רעק"א בגליון הש"ס ברכות לו: נראה שנקט בפשיטות שלא יצא.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד מ, א) כתב שמסתבר שיש להורות שיצא. ואולם לא יאכל על סמך ברכה זו אלא מעט, וימתין עד שיצא ויתחייב ברכה אחרת, ואף לכתחילה מסתבר שיכול לשנות מקומו כדי להתחייב בברכה הראויה לאותו מאכל. יש להעיר שבמקום אחר (חו"מ ח"ב סוסי"י מא) נראה לכאורה מדבריו שלא יצא אלא על מיני דגן וכד', ע"ש אודות מי שברך 'מזונות' על

יין. ושמן לא הורה אלא ביין שתקנו לו ברכה מיוחדת, שהרי הוא דומה למוזנות בכך שמשביע ואעפ"כ ייחדו לו ברכה לעצמה – מזה נראה שאינו כלול בברכת 'מוזנות'. וצ"ע.

ויש מהראשונים שכתבו כמו כן לענין ברכת המזון לאחר האכילה, שאם בריך שלש ברכות אחר אכילת שאר מינים – יצא (ספר המנהיג הל' סעודה. וכן כתב בספר המאורות). ואולם בזה נקטו הפוסקים שלא יצא [מלבד באכילת מוזנות או ביין שנחלקו הדעות בזה. וכן אחר אכילת תמרים – יצא. ע' ברכות יב].

'חסורי מיחסרה והכי קתני הנודר מן הככר מערבין לו בה, ואפילו אמר 'עלי' נעשה כאומר שבועה שלא אטעמנה'. הראב"ד למד מכאן שסתם קונם אינו איסור הנאה אלא אכילה בלבד, וזה הפירוש 'נעשה כאומר שלא אטעמנה' כלומר גם כשאוסר הככר בסתם אינו אוסרו אלא באכילה בלבד, כאומר 'שלא אטעמנה'.

ונקטו בדוקא 'שלא אטעמנה' ולא 'שלא יאכלנה' – שיש במשמע נדרו גם חצי שיעור שאינו בכלל 'אכילה', שהרי לא הזכיר אכילה בנדרו, וכמו שאמרו בשבועות כב. שבקונם מתחייב בכלשהו אף לחכמים שבשבועה 'שלא אוכל' אינו חייב על חצי שיעור. [וצ"ע באכילה שלא כדרך האם חייב או פטור כשבועה 'שלא אוכל'].

והרשב"א חולק [שאם כפירוש זה הרי במשמע שאילו היה אוסר בהנאה, לא היו מערבים לדברי הכל, והלא להלן בסוגיא נקטו בסתם שמעריבים באיסורי הנאה הואיל ומצוות לאו להנות ניתנו] ומפרש 'נעשה כאומר... שלגבי עירוב, האוסר בהנאה הריהו כאוסר באכילה בלבד, משום שאינו נהנה ממנה שמצוות לאו ליהנות ניתנו (וכ"מ בריטב"א ובתור"ד מהדורה תליתאה. אבל בר"ן משמע שהסכים עם הראב"ד).

(ע"ב) 'שמעריבין לגדול ביום הכפורים...' – מפני שראוי הוא ליתנו לאכילה לקטנים. ודוקא בזה שאין הדבר אסור בעצמו אלא איסור היום רובין עליו, אבל דבר מאכל האסור מצד עצמו, אפילו אינו אסור אלא מדרבנן כגון טבל הטבול מדרבנן והרי אפשר שמותר להאכיל לקטנים איסור דרבנן – אין מערבים בו (כדהלן לא): מפני שהוא אסור לגדול מצד עצמו (עפ"י רשב"א כאן וביבמות קיד).

א. אם תאמר לפי"ז מהו שהוכיחו בית הלל מעירוב ביהכ"פ ליין לגויר ותרומה לישראל, הלא שני אלו הם דברים האסורים מצד עצמם [עכ"פ אם ננקוט שאיסורי נזיר איסורי חפצה הם], וכבר הקשה כן הריטב"א, ומשום כך יצא לחלוק על הרשב"א ונקט שאין להאכיל איסורים לקטנים (וע"ע חו"ב) – יש לומר שעיקר חילוק הרשב"א הוא בין דבר האסור מצד עצמו, שנחשב 'אסור' אף כלפי הקטן אעפ"י שאינו בר מצוות וענשין (וכמו שהוכיחו האחרונים מסנהדרין נה לענין רובע, וע"ש ביוס"ד וברי"ש חולין), ובין איסור התלוי בזמן שאינו נחשב 'דבר האסור' כלפי הקטן עכ"פ, וא"כ יין הראוי לכל אדם ותרומה הראויה לישראל, הלא ודאי אינם בגדר 'איסורים' כלפיהם הלכך יש לנו להשוותם לאיסור יוהכ"פ כלפי קטנים.

ב. יש מתרצים קושיית הרשב"א מטבל הטבול מדרבנן, שמצד אחר אסור ליתנו לקטן לאכול, מפני שהטבל אסור בהנאה של כילוי (רש"י להלן לא). ויש חולקים וסוברים שהואיל והאכילה מתייחסת לקטן, אין זה מעשה הנאה של כילוי אצל הגדול (ע' אחיעזר ח"ג פא, יט; קהלות יעקב י. וע"ע בספר אמרי בינה דיני שבת ט) שכתב שאפילו להרשב"א (בשבת כו) שמתיר טבל בשאר הנאות של כילוי, מודה בהנאה שהיא דרך אכילה כגון שמאכיל קטן שאסור. ומה שהקשה כאן הרשב"א הלא ראוי ליתנו לקטן – בטבל הטבול למעשה שני ועני המותר בהנאה של כילוי).

הריטב"א אינו סובר חילוק זה שבין איסור חפצה לאיסור התלוי בזמן, ומפני כן הוציא מכאן שאסור לספות איסורים דרבנן לקטן.

יש להקשות על דבריו: אמנם אסור להאכילו בידים, אך הלא ראוי המאכל לקטן כשלוקחו מעצמו [עכ"פ כשלא הגיע לחינוך]. והרי ממה שמעריבים באיסורי הנאה המותרים לאחרים כגון בנודר הנאה, מוכח שאין צריך שיהא אפשרות למערב להאכיל לאחרים שהרי אסור לו ליתן איסור"נ לאחר, אלא די בעצם ההתר לאחרים לאכול.

ויש לחלק בין איסור המותר לאחרים, שכלפיהם אינו אסור כלל הלכך די במה שהדבר ראוי להם לאכול, משא"כ דבר האסור לכל שגם כלפי הקטן נחשב אסור כנ"ל, בזה אין התר אלא אם יכול ליתן לכתחילה לקטן, שזה מוכיח שהוא התר גמור לקטן. וכ"כ בשו"ת פרי יצחק ח"א יא. וע"ע בענין זה במש"כ להלן לו סע"א.
 עוד בענין ספיית איסורים דרבנן לקטן – ע' יוסף דעת שבת קכא. קלט. ויבמות קיד.

'שאני התם איכא סעודה הראויה מבעוד יום' – וסוברים בית שמאי 'סוף היום קונה עירוב' ובסוף היום עדיין ראוי לאכלו. ואם תאמר הלא אסור משום תוספת יום הכיפורים. ויש לומר סוף יום ההיתר קונה עירוב (עפ"י רשב"א ועוד. וע' חו"א פ; חו"ב).

יש לעיין אם שייך לקבל עליו עינויי יוהכ"פ מאכילה ושתייה מבעוד יום בלא איסור מלאכה [כעין המבואר בתוס' כתובות מו: שבזמן תוספת מותר לערב בשמחה, אם כי יש לחלק כמובן], כי אז כשיעשה כן לא יוכל לערב ביוהכ"פ שהרי אין סברא שסוף יום ההיתר תלוי בזמן אכילה אלא באיסור מלאכה ותחומין, שסוף הזמן שבו יכול לצאת חוץ לתחום הוא הקובע את שביתתו [צ"ב בדקדוק לשון הריטב"א 'סוף היתר היום של אכילה'. אכן הרשב"א לא הזכיר תיבת אכילה]. והלא בזמן זה כבר איננו ראוי לאכול מחמת קבלתו. אך מסתבר שאין שייך לקבל מצוות היום למחצה [מה גם שיש מדייקים מלשון הרמב"ם שאיסורי אכילה ושתייה ואיסור מלאכה הכל נכלל בדין הכללי של שביתת היום, שכשם שצריך לשבות בו ממלאכה, כך צריך לשבות מאכילה ושתייה].

'הכי קאמר עירב בלבנים והוצרך לשחורים'. שהיה יודע שצריך להם או שהוא רגיל בכך, אבל בלאו הכי אלא שנתחדש לו ענין בשדה שהוצרך להם – ודאי אין זה מעכב עליו כיון שכבר הוציא כל כלי תשמישו שהיה סבור שצריך להם (ריטב"א).
 ע"ע חדושים ובאורים, בישוב פשט דברי הברייתא עם פירוש הגמרא.

'תרגומא אחולה וזקן'. מכך שאמרו 'חולה וזקן' ולא פירשו לפי מה שהוא אדם – הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, יש לשמוע שאפילו לרבי שמעון בן אלעזר, באדם בריא משערים בשיעור קצוב ואינו משתנה מאדם לאדם. ומי שצריך יותר מזה השיעור – הוא הנקרא 'רעבתן' (תורי"ד. וכ"מ במשנ"ב תט סק"ל בשם עבוה"ק).

הנה לכאורה נראה שהמערב ביוהכ"פ די בשיעור הראוי לשתי סעודות לקטן. וא"כ היה נראה ששיעור שתי סעודות לעולם נקבע לפי סעודת קטן אף לסומכוס וכדין עירוב ביוהכ"פ, שהרי לעולם די במה שראוי להינתן לקטן. אך י"ל דוקא בסעודה שאינה ראויה לגדול משערים בקטן, אבל בדבר הראוי לגדול משערים לגדול, שכן ראוי לו למאכלו בעצמו ואין דעתו ליתן לקטן. וכן מוכח ממה שאין משערים לעולם לפי חולה וזקן משום שראוי ליתן להם.
 ולפי"ז אם מערב לקטן, נראה לכאורה שיש לשער לפי אכילת קטן, כשם שביוהכ"פ מסתבר לשער בקטן. אבל בתורי"ד משמע שאין חילוק בין קטן לגדול [ואין סברא לחלק בין קטנים שלא הגיעו למצוות ובין גדולים, דמאי פסקא]. ולדבריו נראה לכאורה שאף בעירוב ביוהכ"פ יש לשער כפי השיעור שקבעו חכמים בכדי סעודות גדול. ולולא דבריו היה נראה לפרש שקטן בכלל 'חולה וזקן' שאמרו ומשערים לפי מה שהם, ועל כן לעולם יש לשער לפי סתם בני אדם כיוצא בו במבנה גופם, גילם ומינם, ורק רעבתן שאני. וכך מתיישבת לשון המשנה 'הכל לפי מה שהוא אדם' בפשיטות. ולפי"ז כל השיעורים שקצבו חכמים הם בסתמא לפי בני אדם גדולים, אבל מי שאנשים כמותו רגילים לאכול פחות, די לו בפחות. וצ"ע.

זלכהן בבית הפרס. דאמר רב יהודה אמר שמואל: מנפח אדם בית הפרס והולך'. והרי יכול לילך על ידי ניפוח וליטול העירוב.

יש סוברים שאעפ"י שהתירו לו לנפח ולילך בשביל מצוה [שהרי מערבים לצורך מצוה], מכל מקום טמא הוא (עפ"י תור"פ; האגודה). ויש חולקים (עפ"י רבנו תם).

וכן מדברי התור"ד נראה שנקט שטוהר, שכן כתב להלן שאף שהכהן אינו מוזהר על טומאה הבאה לו מנגיעת כלים טמאים, אינו חפץ לילך לשם ולהיטמא. ומשמע שלכך אינו עירוב, מאחר ואין נוח לו להגיע אל העירוב. וא"כ משמע שבבית הפרס שהתירו לערב, משום שלא נטמא – אם לא שנחלק בדוחק בין טומאה דאורייתא לטומאה דרבנן. אכן בר"ן שם (עפ"י דקדוק דברי רש"י) משמע שאינו סובר סברא זו. וכן מוכח מר"פ עצמו שכתב להלן שבחולין בבית הקברות אין לחוש אם מטמא עצמו בנטילתה.

עוד בדיני בית הפרס – ע' ביוס"ד בכורות כט, בסיכומים.

'אהל זרוק' – אהל שאינו קבוע במקום אחד כל הימים. ופירש רבנו יהונתן שמדובר שאין בין הטומאה לתיבה פותח טפח, וסוברים חכמים טומאה רצוצה היא ובוקעת ועולה. ורבי יהודה חולק וסובר אהל זרוק שמו אהל ואין הטומאה בוקעת כיון שיש לו חלל טפח, ואעפ"י שאין בינו ובין הטומאה טפח. ואולם משאר הראשונים שמפרשים שהאהל נע ונישא על ידי אנשים, סתמא דמלתא יש טפח בין הטומאה לאהל, ואין מקור לחידוש הר' יהונתן שאעפ"י שהטומאה רצוצה האהל מפסיק.

*

'כי הוה אזילנא בתריה דרבי יוחנן למיכל פירי דיגנוסר... והוה אכיל להו לכולהון ואמר שבועתא דלא טעים לי זיונא' –

והיה מעשה אשר בתקופת הקיץ, לעת השפע בפירות, ברך היהודי (-) הוא רבי יעקב יצחק מפשיסחא, 'היהודי הקדוש' 'שהחיינו' על פרי חדש ואכל ממנו במידה יתרה שאין בכח אנוש לשאתה. הובהל אליו תלמידו החביב, זה שנודע אחר כך בשם הרבי ר' בונים, שבקי ברפואות היה, למצוא לו מזון ולהקל על מכאוביו. ראה ר' בונים את מצבו כי ברע הוא ויתרעם עליו ויאמר: 'אם אין יכולים – אין אוכלים' ענה היהודי ואמר לו: לא כך, בונים, אדם שהוא נקי מתאות האכילה, עתיד הוא ליתן דין וחשבון על כל פרי שמנע עצמו מלאכול, וכדאית היא מצוה זו למסור את הנפש עליה בעל כל מצוה אחרת! אף זו מצוה של חסד היא, חסד שעושה האדם עם המאכל והמזון... (מתוך חסידים ואנשי מעשה כרך א' איש יהודי היה).

דף לא

'דמייתי לה אחוריה'. ברש"י ובריטב"א ועוד מפרשים משמע שהגירסא היא 'אחודיה' – על חודו של הכלי, שאין בו רוחב טפח.

והיה אפשר לתרץ בפשוטי כלי עץ שאין ברחבם טפח, אלא להשמיענו בא שאין גוזרים בחודה אטו שלא בחודה (ריטב"א).

הגם שעיקר הנידון בגמרא הוא רק על האפשרות ליטלה ולא על הנטילה בפועל, מ"מ נקטו בדוקא אופן כזה שמחזיקו על חודו כדי להשמיענו אגב גררא שמתר גם בפועל לעשות כן.